

INTERFAOL METODLAR VA ULARNING NUTQNI RIVOJLANTIRISHDAGI O'RNI

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

“Maktabgacha ta'lim” yo'nalishi 3-bosqich talabalari

Botirova Soxibjamol,

Bekmuratova Ruxshona

Annotatsiya. Mazkur maqolada maktabgacha va boshlang'ich ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanishning nutqni rivojlantirishdagi roli, ular orqali bolalarni fikrlashi, muloqotga kirishish, mustaqil izlanishi va og'zaki nutq faolligini oshirishi imkoniyatlarini tahlil qiladi.

Kalit so'zlar. Interfaol metodlar, nutqni rivojlantirish, muloqot kompetensiyasi, rolli o'yinlari, aqliy hujum, faol o'qitish texnologiyalari.

ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ И ИХ РОЛЬ В РАЗВИТИИ РЕЧИ

Аннотация. В статье рассматривается роль интерактивных методов в развитии речи детей дошкольного и младшего школьного возраста. Показано, что использование активных форм обучения способствует формированию коммуникативных навыков, расширению словарного запаса, развитию связной речи и повышению речевой активности учащихся. Также анализируются наиболее эффективные интерактивные методы, такие как ролевая игра, групповая дискуссия, «мозговой штурм», метод ситуационного анализа и другие, их влияние на речевую деятельность и психологическую готовность детей к общению. В статье подчеркивается важность создания благоприятной образовательной среды и активного участия каждого ребёнка в процессе обучения для успешного развития речи.

Ключевые слова. Интерактивные методы, развитие речи, коммуникативная компетентность, ролевая игра, мозговой штурм,

групповая работа, связная речь, словарный запас, коммуникативный подход, речевая активность, инновационные педагогические технологии.

INTERACTIVE METHODS AND THEIR ROLE IN SPEECH DEVELOPMENT

Abstract. *This article examines the significance of interactive teaching methods in the speech development of preschool and early school-age children. It highlights how the use of active learning strategies enhances communication skills, enriches vocabulary, develops coherent speech, and increases students' verbal activity. The article analyzes effective interactive methods such as role-playing, group discussion, brainstorming, and situational analysis, emphasizing their impact on children's communicative competence and psychological readiness for interaction. The importance of creating a supportive educational environment and ensuring each child's active participation in the learning process for successful speech development is also underscored.*

Keywords. *Interactive methods, speech development, communicative competence, role-play, brainstorming, group work, coherent speech, vocabulary enrichment, communicative approach, verbal activity, innovative pedagogical technologies.*

Kirish. Zamonaviy ta'lim jarayonining asosiy talabi — bu o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, o'z fikrini ravon ifoda etishi va muloqot madaniyatiga ega bo'lishini ta'minlashdir. Bunda o'qituvchi markazda emas, balki o'quvchi faol ishtirokchi bo'lgan interfaol metodlarning ahamiyati beqiyosdir. Ayniqsa, bolalarning og'zaki nutqini shakllantirishda an'anaviy tushuntirishga asoslangan yondashuv yetarli bo'lmay, ularni suhbatga, fikrlashga va amaliy nutq faoliyatiga jalb qiluvchi metodlar zarur bo'ladi. Interfaol metodlar — bu o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida faol muloqot, hamkorlik, o'zaro ta'sir, muhokama va tahlilga asoslangan metodlar bo'lib, ular orqali nutqning barcha komponentlari rivojlanadi: talaffuz,

lugʻat boyligi, grammatik tuzilish va izchil nutq. Interfaol metodlar bolalarning dars jarayonida passiv tinglovchi boʻlib qolishiga yoʻl qoʻymaydi. Har bir oʻquvchi oʻz fikrini aytishga, savol berishga, javob berishga undaladi. Bu esa ogʻzaki nutqning tabiiy rivojlanishiga imkon yaratadi. Interfaol mashgʻulotlar koʻpincha kichik guruhlar va juftliklarda olib boriladi. Oʻquvchilar bir-biri bilan gaplashadi, oʻzaro kelishadi, birgalikda yechim topadi — natijada real kommunikativ vaziyat shakllanadi. Rol oʻyinlari, klaster, muammoli vaziyatlar, “Aqliy hujum” singari metodlarda yangi soʻzlar amaliy faoliyat orqali eslab qolingani uchun bolalar nutqida mustahkam oʻrin egallaydi. Matn tuzish, voqeani izohlash, fikrni asoslashga qaratilgan interfaol topshiriqlar oʻquvchilarning mantiqiy fikrlashi va nutq strukturasi (kirish–asosiy qism–xulosa)ni toʻgʻri shakllantirishga yordam beradi. Bolalar erkin muhitda, oʻyin va muloqot shaklida oʻz fikrini aytishga harakat qiladi, xatodan qoʻrqmaydi. Bu esa nutqiy oʻsishga kuchli motivatsiya beradi.

Asosiy qism. Interfaol metodlar turli shakllarda amalga oshirilishi mumkin. Guruhlarga boʻlib ishlash oʻquvchilarga jamoaviy ish koʻnikmalarini rivojlantirishda yordam beradi. Bu metodda oʻquvchilar birgalikda biror muammoni hal qilish yoki mavzu boʻyicha ijodiy ishlarni amalga oshirishadi. Munozara esa oʻquvchilarga turli fikrlarni tinglash, dalillash va bahslash imkonini beradi. Boshqa bir metod – rol oʻynash, oʻquvchilarga turli rollarni taqsimlash orqali ijtimoiy vaziyatlarni simulyatsiya qilishni oʻrgatadi. Bu metodlar orqali oʻquvchilar empatiya rivojlantiradilar, oʻzlarini boshqalar oʻrnida his qilishni oʻrganadilar. Aqliy hujum (brainstorming) metodida esa oʻquvchilar tezda fikrlarni yigʻib, ulardan eng yaxshi va samarali yechimni tanlashni oʻrganadilar. Zamonaviy taʼlimda interfaol metodlarning qoʻllanilishi oʻquvchilarni passiv oʻrganuvchilardan faol ishtirokchilarga aylantiradi. Oʻquvchilarning bilim olish jarayoni interaktiv boʻladi, yaʼni ular oʻqituvchidan faqat maʼlumot olish bilan cheklanmay, dars davomida fikr almashish, guruhlarda ishlash va oʻzaro muhokama qilish orqali oʻz bilimlarini mustahkamlashadi. Interfaol metodlar oʻquvchilarning nutqiy madaniyatini oshirishga ham xizmat qiladi, chunki ular oʻz fikrlarini aniq, izchil va asosli tarzda

ifodalashni o'rganadilar. Interfaol metodlar nafaqat o'quvchilarning kognitiv ko'nikmalarini, balki ijtimoiy, ma'naviy va axloqiy ko'nikmalarini ham rivojlantirishga yordam beradi. O'quvchilar o'zaro hamkorlikda ishlash orqali o'z fikrlarini boshqalar bilan muvofiqlashtirish, ularga hurmat bilan yondashish, qaror qabul qilish jarayonida jamoaviy fikrlarni hisobga olishni o'rganadilar. Shu bilan birga, bu metodlar o'quvchilarning mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv va yangi g'oyalarni ishlab chiqish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shuningdek, interfaol metodlarning qo'llanilishi ta'lim jarayonini jonlantiradi va o'quvchilarning darslarga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Ular o'qituvchidan passiv ravishda ma'lumot olishdanki, o'rganish jarayonida faol ishtirok etishadi. Bu esa nafaqat bilimni chuqurroq o'zlashtirishga, balki o'quvchilarning o'quv jarayoniga bo'lgan qiziqishini kuchaytirishga olib keladi. Interfaol metodlar o'quvchilarga ma'lumotlarni o'zlashtirishning faqat bitta yo'li emas, balki ko'p tomonlama usullarini ham taqdim etadi. Ta'lim jarayonida interfaol metodlardan samarali foydalanish o'qituvchidan yuqori pedagogik malaka va ijodkorlikni talab qiladi. O'qituvchi interfaol metodlarni qo'llashda darsni qanday tashkil qilish, guruhlarini qanday shakllantirish, faoliyatni qanday boshqarish va o'quvchilarni qanday rag'batlantirishni yaxshi bilishi kerak. O'quvchilarni bir-biriga hurmat bilan yondashishga, fikrlarini izchil ifodalashga, muammoli vaziyatlarga yechim topishga va jamoada ishlashga o'rgatish interfaol metodlarning asosiy maqsadidir. Shu bois, interfaol metodlar faqat dars jarayonini jonlantiribgina qolmay, balki o'quvchilarda hayotga tayyor, mustaqil fikr laydigan shaxslarni shakllantirishga xizmat qiladi. Biroq, interfaol metodlar o'ziga xos qiyinchiliklarni ham keltirib chiqarishi mumkin. Ba'zi o'qituvchilar uchun yangi metodlarni o'zlashtirish, ulardan samarali foydalanish va o'quvchilarning har biri bilan individual tarzda ishlash qiyin bo'lishi mumkin. Interfaol metodlarning samaradorlik omillari. Interfaol metodlar o'z natijasini berishi uchun: o'qituvchi faoliyatni boshqaruvchi va yo'naltiruvchi bo'lishi, o'quvchi darsning markazida turishi, mashg'ulotlar yoshga mos, qiziqarli va mazmunli bo'lishi, har bir o'quvchining nutqiy faolligiga imkon yaratilishi

lozim. Shuningdek, interfaol metodlar samarasi o'qituvchining nutq madaniyati, savollarni to'g'ri berishi, bolalarni rag'batlantirish mahoratiga ham bog'liq.

Xulosa .Interfaol metodlar bolalarning nutqini rivojlantirishda eng samarali pedagogik vositalardan biridir. Ular o'quvchini mustaqil fikrlashga, nutq faolligiga, muloqot madaniyatiga o'rgatadi. O'yinlar, muhokamalar, guruhlarda ishlash, rol o'ynash kabi jarayonlarda bola tabiatiga xos bo'lgan faol muloqot muhiti yaratiladi. Natijada o'quvchilarning ravon nutqi, so'z boyligi, mantiqiy izchilligi va o'z fikrini erkin ifoda etish ko'nikmalari izchil rivojlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Yo'ldoshev J., Uzokova Z. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2021.
2. Ziyamuhamedov B., Yusupov E. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: “O'qituvchi”, 2020.
3. Hoshimova D. Maktabgacha ta'limda nutqni rivojlantirishning nazariy asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2019.
4. Amonov U. Nutq o'stirish metodikasi. – Toshkent: “Ilm ziyo”, 2018.
5. Mavlonova R., Rahmonqulova N. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: “O'zbekiston”, 2017.
6. G'ulomova X. Maktabgacha yoshdagi bolalarda og'zaki nutqni rivojlantirish metodikasi. – Buxoro: BDU, 2020.
7. Vygotsky L.S. Thought and Language. – Cambridge: MIT Press, 1986. (Nutq rivojlanishining psixologik asoslari uchun)
8. Rogers C. Freedom to Learn. – Columbus: Charles Merrill, 1994. (Interfaol yondashuvning asosiy tamoyillari uchun)
9. Shodmonov F., Sharipov Sh. Pedagogika. – Toshkent: “Tafakkur”, 2016.
10. O'zbekiston Respublikasi “Ta'lim to'g'risida”gi Qonuni. – 2020-yil.